

MICHAŁ STACHURSKI*

FUNKCJA WYCHOWAWCZA RODZINY W ŚWIETLE WYBRANYCH POGLĄDÓW FILOZOFII PERSONALISTYCZNEJ

THE EDUCATIONAL FUNCTION OF THE FAMILY IN THE LIGHT OF SELECTED VIEWS OF THE PERSONALISTIC PHILOSOPHY

Abstract: In the era of contemporary discussion on the condition of the family understood in its broad horizon (social, economic, ideological, worldview), it is often emphasized what special role this basic individual plays in society. However, among the various functions of the family, the educational function comes to the fore, as an identity crisis is perceived both at the local and global level. This crisis affects both individuals and specific national and state communities. However, it is possible to overcome this crisis. It is the family that fulfills its basic task, ie educates people to live in society through the prism of values. Personalism as a contemporary response to the identity crisis and an anthropological crisis, in some opposition to both the liberal and postmodern currents, creates – as it seems – an important and interesting perspective on the possibility of understanding the educational function. The aim of this article, which is mainly philosophical in nature, will be an attempt to answer the question of how selected representatives of contemporary personalism explain the educational function of the family and what implications it may bring.

Keywords: personalism, upbringing, love, dignity, subjectivity, Dietrich von Hildebrand, Jean Vanier.

W dobie współczesnej dyskusji nad kondycją rodziny rozumianą w szerokim horyzoncie (społecznym, gospodarczym, ideowym, światopoglądowym) często

---

* Michał Stachurski – doktor nauk humanistycznych (filozofia); ORCID: 0000-0002-2877-3895; e-mail: michal.stachurski@poczta.onet.pl.

zaznacza się szczególną rolę, jaką ta podstawowa jednostka pełni w społeczeństwie. Jednak wśród różnych funkcji rodziny na pierwszy plan wysuwa się funkcja wychowawcza, gdyż zarówno w zakresie lokalnym, jak i globalnym dostrzega się kryzys tożsamości. Dotyka on poszczególne osoby oraz konkretne wspólnoty narodowe i państwowe. Współcześni badacze tego problemu wskazują, iż u jego podstaw w gruncie rzeczy leży kryzys antropologiczny, czyli pytania: kim jest człowiek i jak współczesnego człowieka należy rozumieć, zwłaszcza na gruncie etycznym?

Na przykładzie Unii Europejskiej wskazuje się, że można mówić o dwóch przeciwstawnych nurtach, które są pewnym fundamentem rozumienia współczesnego człowieka: Europa chrześcijańska i Europa niechrześcijańska¹. Spór ten jednak rozszerza się również na inne kategorie, w tym kategorie życia społecznego. Wraz za sporem antropologicznym pojawia się dyskusja dotycząca rozumienia i potrzeby istnienia wspólnot w znaczeniu aksjologicznym. Wspólnota w rozumieniu filozoficznym i teologicznym powinna skupiać się głównie wokół wartości, nie zaś wokół interesów. Postulat ten jest także widoczny w naukach społecznych, gdzie podkreśla się, że rodzina jest nie tylko podstawową jednostką społeczną, lecz przede wszystkim wspólnotą wychowawczą, która powinna być skupiona na budowaniu tożsamości właśnie przez pryzmat wartości. Chodzi nie tylko o to, że rodzina wspólnie przeżywa wartości i emocje, co wpływa na pogłębianie wzajemnej bliskości oraz wzajemności², lecz także o to, że w tym kontekście odgrywa ona rolę aksjologiczno-twórczą. Oznacza to, że ta podstawowa komórka społeczna uczestniczy w procesie tworzenia oraz umacniania wartości w życiu społecznym.

Powyższe elementy są jednak możliwe wówczas, gdy rodzina spełnia swoje podstawowe zadanie, tzn. wychowuje do życia w społeczeństwie przez pryzmat wartości. Personalizm jako współczesna odpowiedź na kryzys tożsamości oraz kryzys antropologiczny, będący w pewnej opozycji zarówno do nurtu liberalnego, jak i nurtów postmodernistycznych, kreuje – jak się wydaje – ważną oraz ciekawą perspektywę dotyczącą możliwości rozumienia funkcji wychowawczej. Celem tego artykułu, mającego w głównej mierze charakter filozoficzny, będzie próba odpowiedzi na pytania, jak wybrani przedstawiciele współczesnego personalizmu wyjaśniają funkcję wychowawczą rodziny oraz jakie to może przynieść implikacje?

1. WYJAŚNIENIA METODOLOGICZNE

Szukając odpowiedzi na pytanie, dlaczego warto zwrócić uwagę na propozycję filozofii personalistycznej w aspekcie funkcji wychowawczej rodziny, trudno

---

¹ Por. P. MAZURKIEWICZ. *Kryzys antropologiczny a unijna polityka*. „Łódzkie Studia Teologiczne” 2017 nr 2 s. 72.

² Por. A. SORKOWICZ. *Rodzina jako wspólnota wychowawcza – przyczynek do analizy problemu*. „Rozprawy Społeczne” 2018 nr 1 s. 10.

w pierwszej kolejności nie odwołać się do perspektywy antropologicznej prezentowanej przez przedstawicieli tego kierunku. Osoba w filozofii personalistycznej stanowi centrum refleksji. Filozofowie personalistyczni wychodzą jednak naprzeciw próbie nowożytnego „podziału” człowieka albo wyłącznie na jednostkę, jak w przypadku nurtów liberalnych, albo większą całość podporządkowaną wspólnocie (zwłaszcza o charakterze politycznym), jak w przypadku nurtów związanych z kolektywizmem. Osoba w personalizmie ujęta jest w sposób integralny jako wyjątkowa jednostka posiadająca ciało, rozum i duszę, która w pełni może rozwijać się dzięki społeczności, w której żyje. Jak podkreśla S. Kowalczyk, wyjątkowość osoby polega na tym, że jest to „[...] byt samoistny, doskonały, uistniejący się w jaźń indywidualną i społeczną”³. Tak rozumiany człowiek posiada zarówno talenty, jak i pewne wady; posiada potencjał i jest jednocześnie wezwany do rozwoju indywidualnego, który powinien wykorzystać na rzecz społeczności zarówno w aspekcie lokalnym, jak i globalnym.

Integralne ujęcie osoby ludzkiej wpływa również na aspekt dotyczący wychowania. W personalizmie wychowanie jest procesem, w którym swoje odpowiednie „role” odgrywa zarówno mistrz, jak i uczeń. Proces ten jest jednocześnie pewnego rodzaju spotkaniem się, którego celem jest rozwój fizyczny, intelektualny, psychiczny i duchowy. Zaznacza się, że w nurcie tym

[...] celem działalności wychowawczej jest uzdolnienie wychowanka do przejścia i kierowania własnym procesem wychowania, a jednocześnie jest ona skierowana na rzecz rozwoju osoby i wspólnoty⁴.

1.1. NORMA PERSONALISTYCZNA WOBEC PROCESU WYCHOWANIA

Wyjaśniając, dlaczego warto przyrzeć się personalizmowi w perspektywie funkcji wychowawczej rodziny, trudno pominąć dodatkowy aspekt, który w innych, obecnych kierunkach filozoficznych nie jest wyeksponowany. Chodzi tutaj o kwestię godności ludzkiej. Współcześni przedstawiciele filozofii osoby, wyrastającej z tradycji chrześcijańskiej, wyraźnie zaznaczają, że ostatecznym celem, dla którego broni się tzw. dóbr moralnych, jest każda osoba ludzka. W procesie wychowania, zwłaszcza w aspekcie rodziny, stanowisko to jest kluczowe. W myśl filozofii personalistycznej rodzice nie są zatem „właścicielami” swoich dzieci. Norma personalistyczna, zarówno w znaczeniu negatywnym, jak i pozytywnym, uwypukla prawdę o godności każdej osoby. Negatywnie wyklucza ona wszelkie przedmiotowe traktowanie człowieka. J. Galarowicz w kontekście zaproponowanej refleksji podkreśla:

³ S. KOWALCZYK. *Personalizm*. Lublin 2008 s. 178.

⁴ G. GODAWA. *Integralna wizja człowieka jako fundament kultury i wychowania*. „Analecta Cracoviensia” 49:2017 s. 328.

[...] nie wolno [...] zatem traktować własnego dziecka jako maskotki, która sprawia [...] przyjemność⁵.

Od strony pozytywnej norma personalistyczna wzywa zaś do afirmacji osoby poprzez miłość. Przykładem teoretycznego namysłu w tym aspekcie jest myśl Jana Pawła II – autora koncepcji „metafizyki miłości”. Zaznaczał on bowiem, że relacja międzyludzka w znaczeniu osobowym nie ma nic wspólnego z zawłaszczeniem, lecz z wzajemnością, która powinna być nakierowana na obopólne dobro⁶.

Na marginesie domaga się podkreślenia, że w obrębie personalizmu istnieją także inne interpretacje relacji między miłością społeczną a wspólnotą. Odrębne zdanie wyraża m.in. M. Bierdiajew. Z jednej strony formułuje on przekonanie, że miłość jest motorem rozwoju ludzkiego. Pisze:

[...] człowieczeństwo jest związane z miłością i współczuciem [...]. Doświadczenie miłości jest najbardziej wstrząsającym doświadczeniem człowieka⁷.

Jednocześnie ten rosyjski personalista wyłamał się spod, można powiedzieć, dosyć jednolitej interpretacji dotyczącej życia wspólnotowego, istniejącej wśród współczesnych personalistów. M. Bierdiajew rozpatrywał życie społeczne przez pryzmat jednego społeczeństwa, dlatego wątku rodziny, jako pewnej grupy społecznej, jak również innych społeczności nie brał pod uwagę⁸.

Pomimo tej swoistej odrębności zauważa się, iż stanowisko zawarte w normie personalistycznej pociąga jednak określone implikacje etyczne. Chcąc zweryfikować w sensie etycznym, czy działanie w stosunku do drugiej osoby jest dobre, czy złe, odpowiedzieć należy sobie na pytanie o afirmację osoby w sensie miłości wzajemnej, nie zaś egoistycznej⁹. W tym kontekście ciekawe wydaje się również stanowisko polskiego filozofa XX w. J. Tischnera, który pisze:

[...] wzajemność oznacza, że jesteśmy, jacy jesteśmy, poprzez siebie. To poprzez znaczy: możemy siebie obwiniać lub możemy być sobie wdzięczni¹⁰.

Wzajemność zatem wymusza poniekąd podmiotowe traktowanie wszystkich uczestników relacji. W rodzinie potrzeby i prawa każdej osoby są podobnie usytuowane, co oznacza także, że również i obowiązki każdego członka rodziny, adekwatnie do „roli”, wieku i kondycji fizycznej oraz psychicznej, powinny być

⁵ J. GALAROWICZ. *Nowy elementarz etyczny*. Kraków 2011 s. 87.

⁶ Por. R. SKRZYPCZAK. *Osoba i relacja. Personalistyczny sens miłości i seksualności według Jana Pawła II*. „Studia Bobolanum” 2020 nr 2 s. 19.

⁷ M. BIERDIAJEW. *Egzystencjalna dialektyka Boga i człowieka*. Przekł. H. Paprocki. Kęty 2004 s. 88-99.

⁸ Por. H. RAROT. *Rosyjski personalizm Mikołaja Bierdiajewa*. „Kultura i Wartości” 2013 nr 7 s. 98.

⁹ J. GALAROWICZ. *Nowy elementarz etyczny* s. 88.

¹⁰ J. TISCHNER. *Filozofia dramatu*. Kraków 2012 s. 101.

realizowanie podobnie. Kategoria wzajemności ujawnia jeszcze jeden istotny wątek w związku z personalistycznym postrzeganiem funkcji wychowawczej rodziny.

1.2. ZNACZENIE ODPOWIEDZIALNOŚCI

Wykluczając przedmiotowość oraz przyjmując takie kategorie, jak miłość i wzajemność, pojawia się dodatkowo potrzeba wyjaśnienia znaczenia odpowiedzialności w relacji międzyludzkiej. Kategoria odpowiedzialności, zwłaszcza w perspektywie XX w., jest na nowo odczytywana i na nowo interpretowana. Jak podkreśla J. Filek

[...] człowiek znajduje się w stosunku odpowiedzialności nie dopiero jako sprawca określonego czynu, lecz jako człowiek; rozstrzygający jest tu nie charakter dokonanego przezeń czynu czy jego zaniechania, lecz samo usytuowanie człowieka w bycie¹¹.

Wśród różnych filozoficznych koncepcji odpowiedzialności pojawia się także propozycja personalistyczna, która ujmuje to pojęcie zdecydowanie etycznie, łącząc je z dynamiką miłości. Źródło takiego stanowiska należy widzieć w przekonaniu, że jedynie człowiek może kochać i być odpowiedzialny zarówno za siebie, jak i za drugiego człowieka¹². W procesie wychowania odpowiedzialność może być traktowana jako narzędzie weryfikujące realne intencje, które przyświecają rodzicom, wychowawcom itd. Kluczowy jest tutaj nie tylko aspekt teoretyczny, ale również praktyczny. Odpowiedzialność w znaczeniu personalistycznym odrzuca możliwość „dysonansu” poznawczego wyrażającego się w przekonaniu, że osoba będąca podmiotem wychowania zwraca większą uwagę na słowa niż na czyny. Personalizm domaga się również pełnej integralności w procesie wychowania, a odpowiedzialność ponosi się zarówno za słowa, jak i za postawę, a zatem za świadectwo, które daje się w codzienności.

1.3. POJĘCIE RODZINY I FUNKCJI WYCHOWAWCZEJ W PERSONALIZMIE

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, należy wyjaśnić, jak współczesny personalizm definiuje funkcję wychowawczą rodziny. W pierwszej kolejności warto wytłumaczyć termin «rodzina». Cytowany już S. Kowalczyk zaznacza, że

¹¹ J. FILEK. *Filozofia odpowiedzialności XX wieku*. Kraków 2003 s. 18.

¹² Por. A. MAJ. *Miłość i odpowiedzialność – wzajemne związki i zależności w perspektywie pedagogicznej*. „Roczniki Pedagogiczne” 2021 nr 2 s. 56-57

[...] rodzina jawi się jako niezwykły podmiot życia ludzkiego [...]. Uwyrażnia to dobrze personalistyczny kodeks praw rodziny¹³.

Kluczem do rozumienia znaczenia rodziny jest właśnie pojęcie podmiotowości. Jak już zostało podkreślone, każdy członek rodziny – w świetle filozofii osoby – jest równy, niepowtarzalny. Dodatkowo rodzina tworzy społeczność, która spełnia określone cele, zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Cele wewnętrzne dotyczą zwłaszcza aspektu etycznego, a szczególnie aksjologicznego. Rodzina w tym wymiarze powinna dążyć do rozwoju nakierowanego na dobro wspólne wszystkich jej członków. Dobro wspólne jest pewną przeciw wagą dla indywidualizmu, który w skrajnej postaci może przybierać formę egoizmu. W wymiarze zewnętrznym celem rodziny jest realizacja zadań społecznych, tzn. przystosowanie dzieci do właściwego pełnienia ról społecznych oraz integracja i promocja życia rodzinnego w wymiarze lokalnym i globalnym. W tym aspekcie funkcja wychowawcza rodziny skupia się wokół czterech elementów strukturalnych: opieka, stabilizacja emocjonalna, socjalizacja i inkulturacja¹⁴. Opiekę należy rozumieć jako zapewnienie fundamentalnych potrzeb dla rozwoju (także od strony ekonomicznej); stabilizacja emocjonalna jest możliwa dzięki działaniom powodującym właściwy rozwój psychiki; socjalizacja jest przygotowaniem dziecka do zajęcia właściwego miejsca w społeczności; zaś inkulturacja jest włączeniem członków rodziny w proces tworzenia kultury zarówno narodowej, jak i religijnej¹⁵.

2. O DWÓCH PERSONALISTYCZNYCH STANOWISKACH W KWESTII WYCHOWANIA W RODZINIE

2.1. DIETRICH VON HILDEBRAND

Ten niemiecki filozof, znany fenomenolog, ale także personalista, w swoim wykładzie dotyczącym relacji międzyludzkich sporo miejsca poświęcił zagadnieniu rodziny oraz małżeństwa. Zanim jednak w swojej *Metafizyce wspólnoty* podkreślił filozoficzne znaczenie tej podstawowej komórki społeczeństwa, dokonał pewnego opisu metaetycznego na temat wartości osoby i znaczenia miłości w życiu ludzkim. W jednym ze swoich tekstów pisał:

[...] miłość, zawsze i w wszystkich swych formach, ma w sobie świadomość drogocенności ukochanej osoby i pewnego rodzaju doświadczenia wartości [...]. Nie wystarczy podkreślać, że miłość jest odpowiedzią na wartość [...]. Należy również zaznaczyć, że chodzi w niej o doświadczenie wartości jako fundamentu, o takie ich powiązanie z osobą, dzięki któremu osoba, jako taka [...] jawi się

¹³ S. KOWALCZYK. *Personalizm* s. 199.

¹⁴ Por. J. WILK. *Pedagogika rodziny*. Lublin 2016 s. 67-68.

¹⁵ Por. *tamże*.

nam jako podmiot, jako ktoś wartościowy, drogocenny, godny miłości i stanowiący główny przedmiot zainteresowania¹⁶.

Autor ten na sposób fenomenologiczny, korzystając także z aparatu pojęciowego wypracowanego przez personalistów, wyraźnie zaznacza, że podmiotowość osoby ludzkiej, rozumiana na sposób integralny, stanowi o wartości człowieka. Miłość nie może być elementem handlu bądź umowy. Jeśli tak jest, nie można mówić o miłości, lecz o wykorzystywaniu w taki czy inny sposób. Miłość jest wyrazem tego, że człowiek widzi w drugim człowieku osobę w jej wymiarze fizycznym, intelektualnym, psychicznym oraz duchowym. Jest to kluczowe dla wyjaśnienia, jaką rolę pełni rodzina w aspekcie wychowawczym. Niemiecki filozof jest zresztą przekonany (co wynika z tradycji filozoficznej, z jakiej wyrósł), że właśnie dzięki miłości rozumianej jako swoista relacja do wartości etycznych człowiek jest w stanie pokonać swój egocentryzm i skierować pokłady dobra na rozwój osobisty, ale nade wszystko rozwój drugiego człowieka (rozwój społeczny)¹⁷.

Kluczowe znaczenie w aspekcie funkcji wychowawczej rodziny pełni w filozofii D. von Hildebranda pojęcie miłości rodzicielskiej. W swojej refleksji autor ten dokonuje szczególnego rozróżnienia w opisie dotyczącym miłości do rodziców. O ile miłość małżeńską nazywa „staniem naprzeciw siebie”, to miłość rodzicielską – „staniem nad głową” dziecka¹⁸. Na czym ma polegać ta zasadnicza różnica? Miłość rodzicielska jest miłością, którą można określić za pomocą terminu «rezygnacja». Rodzice z miłości do dziecka rezygnują z więzi egoistycznej, przywłaszczającej, a kierują ją w stronę „życia”. D. von. Hildebrand pisze:

[...] dziecko jest wychowywane dla drogi w «życie» i pełna miłości troska rodziców czyni je jakby coraz zdolniejszym do «wyruszenia» w to życie¹⁹.

Rodzice zatem, podejmując trud wychowania, zdają sobie sprawę, że z jednej strony są odpowiedzialni za proces socjalizacji dziecka, rozumiany jako uzdatnianie do przyjmowania określonych ról społecznych według określonych wartości. Z drugiej zaś strony – jak pisze D. von Hildebrand – ci sami rodzice w imię tej samej odpowiedzialności i miłości powinni zdawać sobie sprawę z tego, że ich rola wychowawcza w pewnym momencie się zakończy i może się okazać, że ich osoba na dalszym etapie stanie się zbędna. Ten swoisty paradoks niemiecki filozof nazywa „rysem tragicznej ziemskiej miłości rodzicielskiej”²⁰. Warto jednak zaznaczyć,

¹⁶ D. VON HILDEBRAND. *Miłość jako odpowiedź na wartość*. Przekł. W. Paluchowski. „Logos i Ethos” 2014 nr 2 s. 225-226.

¹⁷ Por. P. KAŻMIERCZAK. *Dietrich von Hildebrand: Konteksty pedagogiczne kategorii wartości i cnoty*. „Studia Paedagogica Ignatiana” 2016 nr 1 s. 99-100.

¹⁸ POR. D. VON HILDEBRAND. *Metafizyka wspólnoty*. Przekł. J. Zychowicz. Kraków 2012 s. 64.

¹⁹ *Tamże* s. 65.

²⁰ *Tamże*.

że z perspektywy personalistycznej stanowisko to głęboko wpisuje się w aspekt podmiotowości oraz pewnej autentyczności relacji międzyludzkich. Refleksja D. von Hildebranda zmusza poniekąd do stawiania pytań na temat tego, jaka intencja przyświeca rodzicom podejmującym proces wychowania. Czy chodzi o proces przekazywania wartości i przystosowywania do życia w społeczeństwie, czy o proces „zawłaszczania” dzieci przez rodziców. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na to, że D. von Hildebrand nie odbiera prawa rodziców do pewnych oczekiwań względem dzieci, np. w aspekcie troski o rodziców w ich podeszłym wieku. Jednak owo „prawo rodziców” również określa mianem miłości dzieci do rodziców²¹. Podkreślenia domaga się także fakt, że funkcje wychowawczą rodziny ten niemiecki personalista łączy typowo z określeniem wspólnoty. Autor zaznacza:

[...] pod względem jedności rodzina stanowi obok ludzkości punkt szczytowy wszystkich naturalnych wspólnot wieloosobowych [...]. Imieniem, które łączy te osoby, jest miłość, przy czym nomen ten zawiera w sobie również współżycie w miłości, a także pełne miłości zrozumienie, wychowanie i formację dzieci, troskę o ich życie wewnętrzne²².

Proces wychowania odbywa się zatem wspólnotowo i nie polega wyłącznie na tzw. socjalizacji, rodzice są odpowiedzialni także za wzrost intelektualny, duchowy oraz moralny dzieci. Wszystko to jednak odbywa się poprzez miłość, która może być tutaj nazwana pewnym „hamulcem bezpieczeństwa” dla egoistycznych popędów, które wynikają z natury ludzkiej.

2.2. JEAN VANIER

Ciekawe stanowisko w sprawie wychowania w rodzinie przedstawia także inny, tym razem francuski personalista, filozof i teolog Jean Vanier. Znany jest z tego, iż założył wspólnoty osób niepełnosprawnych intelektualnie „L'Arche” (w Polsce – Arka). Po jego śmierci ujawniono, niestety, skazę na jego życiorysie spowodowaną nadużywaniem swojej władzy we wspólnocie poprzez kontakty seksualne z dorosłymi kobietami²³. Z jednej strony autorytet J. Vaniera został niejako zburzony, z drugiej zaś z perspektywy naukowej (poznawczej) trudno w całości odrzucić jego dorobek piśmienniczy, tym bardziej, że pozostawił on cenne uwagi dla współczesnego personalizmu. Obecnie zatem nie chodzi o promocję bądź negację jego osoby, lecz o próbę rekonstrukcji jego spojrzenia na problemy współczesnego świata, w tym także rodziny.

²¹ *Tamże* s 66-68.

²² *Tamże* s. 318-319.

²³ *Ważny komunikat L'Arche International*. <<https://www.larche.org.pl/wazny-komunikat-larche-international/>> [dostęp: 15.10.2021].

W swojej filozofii wspólnoty (jako zarys myśli filozoficznej i teologicznej) poświęcił on sporo miejsca zagadnieniu rodziny. Podobnie jak D. von Hildebrand, skupił swój opis na pojęciu miłości. Warto jednak zauważyć, iż o ile w przypadku niemieckiego fenomenologa opis ten, można powiedzieć, jest teoretyczny, o tyle refleksja J. Vaniera ma charakter głęboko praktyczny, dotyczący konkretnych relacji. Pisał:

[...] natura miłości objawia się bezpośrednio w czułym spotkaniu matki i dziecka. I to nawet nie tyle w wymiarze duchowym, co właśnie cielesnym: spotkaniu przez dotyk [...]. W miłości zawsze zawiera się spojrzenie i dotyk²⁴.

W jego ujęciu miłość ma charakter wielowymiarowy. Z jednej strony w jego opisie źródłem miłości ludzkiej jest miłość Boga, zaś z drugiej, właśnie poprzez stworzenie człowieka z miłości, ten sam człowiek tą miłością może obdarowywać w sposób bezinteresowny²⁵. Człowiek może także rozwijać się dzięki obecności drugiej osoby. Rozwój w jego ujęciu również może być pozbawiony rysu egoistycznego, ale tylko wówczas, gdy osoba będzie realizowała podwójny cel: samorealizację oraz nastawienie na drugiego człowieka. J. Vanier uważał, że istnieją dwa istotne elementy życia ludzkiego: „być i być otwartym”²⁶ na drugiego człowieka.

Rodzina w jego myśleniu stanowi trzon społeczności międzyludzkiej. Jest wspólnotą, w której człowiek powinien gruntownie poznać oraz umocnić swoją tożsamość przy pomocy rodziców, ale także innych jej członków. W myśleniu J. Vaniera jest to możliwe tylko wówczas, gdy wszyscy członkowie rodziny są skupieni wokół wartości etycznych, takich jak: miłość, dobro, prawda i piękno. Jednocześnie wskazuje, że funkcja wychowawcza rodziny nie ogranicza się tylko do tego, aby uspołecznic dzieci. Można powiedzieć, że rozszerza katalog zadań związanych z wychowaniem, wskazując, że to właśnie rodzina jest miejscem, w którym dziecko poznaje język, kulturę, historię, ogólnie rzecz biorąc – kształtuje w pełni swoją osobowość²⁷. J. Vanier jest również tym z personalistów, którzy, mówiąc o funkcji wychowawczej, wskazują na pewne możliwe mankamenty. Zaznaczał, że błędy w procesie wychowania mogą rzutować na zachowanie dziecka w późniejszym czasie. Miał tu na myśli zarówno aspekt związany z rozwojem intelektualnym, jak i duchowym.

²⁴ J. VANIER. *Wielkie pytania życia*. Przekł. P. Chołda. Kielce 2016 s. 90.

²⁵ TENŻE. *Tajemnica Jezusa. Czytanie Ewangelii według św. Jana*. Przekł. A. Frej. Warszawa 2008 s. 21.

²⁶ TENŻE. *Każda osoba jest historią świętą*. Przekł. K. i P. Wierzchosławscy. Poznań 1999 s. 164.

²⁷ Por. TENŻE. *Becoming Human*. Toronto 2010 s. 65.

PODSUMOWANIE

Na współczesnym rynku „idei” personalizm, jako nurt filozoficzny i teologiczny, nie jest wiodący. Nie oznacza to jednak, że nie warto promować postulatów teoretycznych, jak i praktycznych wynikających z myśli poszczególnych reprezentantów tego kierunku. Niewątpliwie wydaje się, że terminy «godność», «podmiotowość», a także «miłość», rozumiana zwłaszcza w sposób społeczny (przeciwieństwo *eros*), są potrzebne w ramach tzw. aksjomatów wychowania. Pierwszym i podstawowym miejscem przekazywania wartości pozostanie rodzina. Na tle innych projektów filozoficznych, a także teologicznych można uznać, że personalizm z całym aparatem pojęciowym może być pomocą dla tych, którzy są odpowiedzialni za przekazywanie wartości w ramach modelu wychowawczego. Artykuł ten jest pewną zachętą do dyskusji oraz polemiki z innymi projektami filozoficznymi.

BIBLIOGRAFIA

- BIERDIAJEW M.: *Egzystencjalna dialektyka Boga i człowieka*. Przekł. H. Paprocki. Kęty 2004.
- FILEK J.: *Filozofia odpowiedzialności XX wieku*. Kraków 2003.
- GALAROWICZ J.: *Nowy elementarz etyczny*. Kraków 2011.
- GODAWA G.: *Integralna wizja człowieka jako fundament kultury i wychowania*. „*Analecta Cracoviensia*” 49:2017 s. 319-340.
- HILDEBRAND H. VON: *Metafizyka wspólnoty*. Przekł. J. Zychowicz. Kraków 2012.
- HILDEBRAND H. VON: *Miłość jako odpowiedź na wartość*. Przekł. W. Paluchowski. „*Logos i Ethos*” 2014 nr 2 s. 219-259.
- KĄZMIERCZAK P.: *Dietrich von Hildebrand: Konteksty pedagogiczne kategorii wartości i cnoty*. „*Studia Paedagogica Ignatiana*” 2016 nr 1 s. 93-106.
- KOWALCZYK S.: *Personalizm*. Lublin 2008.
- MAJ A.: *Miłość i odpowiedzialność – wzajemne związki i zależności w perspektywie pedagogicznej*. „*Roczniki Pedagogiczne*” 2021 nr 2 s. 49-59.
- MAZURKIEWICZ P.: *Kryzys antropologiczny a unijna polityka*. „*Łódzkie Studia Teologiczne*” 2017 nr 2 s. 69-89.
- RAROT H.: *Rosyjski personalizm Mikołaja Bierdiajewa*. „*Kultura i Wartości*” 2013 nr 7 s. 87-101.
- SKRZYPCZAK R.: *Osoba i relacja. Personalistyczny sens miłości i seksualności według Jana Pawła II*. „*Studia Bobolanum*” 2020 nr 2 s. 5-27.
- SORKOWICZ A.: *Rodzina jako wspólnota wychowawcza – przyczynek do analizy problemu*. „*Rozprawy Społeczne*” 2018 nr 1 s. 7-14.
- TISCHNER J.: *Filozofia dramatu*. Kraków 2012.
- VANIER J.: *Becoming Human*. Toronto 2010.
- VANIER J.: *Każda osoba jest historią świętą*. Przekł. K. i P. Wierzchosławscy. Poznań 1999.
- VANIER J.: *Tajemnica Jezusa. Czytanie Ewangelii według św. Jana*. Przekł. A. Frej. Warszawa 2008.
- VANIER J.: *Wielkie pytania życia*. Przekł. P. Chołda. Kielce 2016.

Ważny komunikat L'Arche International. <<https://www.larche.org.pl/wazny-komunikat-larche-international/>> [dostęp: 15.10.2021].

WILK J.: *Pedagogika rodziny*. Lublin 2016.

Streszczenie: W dobie współczesnej dyskusji nad kondycją rodziny rozumianą w szerokim horyzoncie (społecznym, gospodarczym, ideowym, światopoglądowym) często zaznacza się szczególną rolę, jaką ta podstawowa jednostka pełni w społeczeństwie. Jednak wśród różnych funkcji rodziny na pierwszy plan wysuwa się funkcja wychowawcza, gdyż zarówno w zakresie lokalnym, jak i globalnym dostrzega się kryzys tożsamości. Dotyka on poszczególne osoby oraz konkretne wspólnoty narodowe i państwowe. Istnieje jednak możliwość przezwyciężenia tego kryzysu. To właśnie rodzina spełnia swoje podstawowe zadanie, tzn. wychowuje do życia w społeczeństwie przez pryzmat wartości. Personalizm jako współczesna odpowiedź na kryzys tożsamości oraz kryzys antropologiczny, będący w pewnej opozycji zarówno do nurtu liberalnego, jak i nurtów postmodernistycznych, kreuje – jak się wydaje – ważną oraz ciekawą perspektywę dotyczącą możliwości rozumienia funkcji wychowawczej. Celem tego artykułu, mającego w głównej mierze charakter filozoficzny, jest próba odpowiedzi na pytanie, jak wybrani przedstawiciele współczesnego personalizmu, wyjaśniają funkcję wychowawczą rodziny oraz jakie to może przynieść implikacje.

Słowa kluczowe: personalizm, wychowanie, miłość, godność, podmiotowość, Dietrich von Hildebrand, Jean Vanier.